

УДК 784.9

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ТВОРІВ ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ

Шевченко В.В., Добронравова С.А., Семенова О.А.
Київський національний університет культури і мистецтв

Стаття присвячена визначенню особливостей творів дитячого фольклору. Описано підходи до класифікації творів дитячої фольклористики. Визначено головні характеристики найпопулярніших жанрів, серед яких колискові пісні, колядки, щедрівки, дражнилки, забавлянки. У статті зазначено специфіку виконання деяких творів дитячої фольклористики.

Ключові слова: дитячий фольклор, фольклористика, колискові пісні, колядки, щедрівки, дражнилки, забавлянки.

Постановка проблеми. Дитячий фольклор охоплює різноманітну жанрову палітру. Це твори, які можуть бути створені дорослими для дітей, або ж власне дітьми. Жанри дитячої фольклористики виникали в різний час, але й на сьогодні вони залишаються актуальними. Кожен із жанрів має свою функцію та особливості виконання. Дитячий фольклор незмінно продовжує існувати як важливий складник загальнонаціональної народної творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостями дитячої фольклористики науковці почали займатися ще в минулому столітті. Наразі приділяють увагу дитячій фольклористичі як складовій частині усної народної творчості. О. В. Марчун займається дослідженням жанрової структури дитячого фольклору; Т. В. Полковенко у статті «Джерела української етнопедагогіки: дитячий фольклор» досліджує особливості певних жанрів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на наявну джерельну базу, постає проблема відсутності аналізу виконавської специфіки дитячої фольклорної традиції, відповідно до їх функційного призначення.

Метою статті є аналіз особливостей виконання деяких жанрів дитячої фольклористики, серед яких колискові пісні, щедрівки, колядки, забавлянки, дражнилки.

Виклад основного матеріалу. «Дитячий фольклор – багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів» [2]. Протягом 19-20 століть багато науковців досліджували дитячий фольклор. Серед них: О. І. Дей, Г. В. Довженко, О. А. Правдюк, Г. А. Барташевич, Л. Б. Стрюк, Ф. З. Яловий, П. Г. Черемський, В. Г. Бойко, О. М. Таланчук, Л. Ф. Дунаєвська та інші.

Термін «дитячий фольклор» вперше почали застосовувати у 20-х роках 20 століття. Однак і до нашого часу точаться дискусії з приводу того, які саме жанри усної народної творчості належать саме до дитячого фольклору. Серед науковців, які займалися цим питанням знавць народної педагогіки Г. С. Виноградов, а також Н. П. Андреев. Вони стверджували, що термін «дитячий фольклор» доцільно вживати в тих випадках, коли йдеться про твори, створені безпосередньо дітьми, а також поезію пестування – невеликі твори, які дорослі проговорюють дітям.

До іншої групи дослідників належать науковці О. Капіца, Е. Литвин, котрі стверджували що

до дитячого фольклору належать як твори дітей, так і твори дорослих.

В. Анікін виділяє три групи дитячого фольклору, до яких належать:

- твори, які дорослі передають дітям. До цього різновиду належать казки, загадки, прислів'я, обрядові пісні тощо. Тобто це ті складові частини усної народної творчості, які раніше побутували в дорослому середовищі, а згодом перейшли до дітей;

- складники фольклору, які створені дорослими безпосередньо для дітей, наприклад, колискові, дитячі казки, пестушки тощо;

- безпосередньо дитячий фольклор, тобто ті твори, які створені власне дітьми для дитячих розваг. Це можуть бути жарти, лічилки дражнилки тощо. Третій різновид творів створюють і виконуються безпосередньо дітьми без втручання дорослих.

Однак жанрове різноманіття дитячого фольклору іноді не дозволяє поставити чітку межу між видами. Тобто іноді важко визначити, до якої групи належить той чи інший твір. Наприклад, казки про тварин важко розмежувати між першою групою та другою. Однак усі твори дитячого фольклору мають одну спільну рису – вони призначені для дітей, а хто їх створює – це вже другорядна особливість.

О. В. Марчун [6] виділяє такі ознаки дитячої фольклористики як складника усної народної творчості: 1) усна форма творення й поширення; 2) традиційність; 3) варіантність; 4) анонімність; 5) колективність.

Дитячий фольклор представлений великим розмаїттям жанрів. Проте, наразі не існує усталеного поділу жанрів дитячого фольклору. Деякі науковці керуються різними принципами поділу дитячої фольклористики. Одні за основу беруть віковий, побутовий, генетичний, функціональний, гендерний принципи. Дослідженням типологізації жанрів займалися П. Бессонов, М. Дерлиця, О. Капіца. Остання якраз поділяє всі жанри на дві групи: 1) ті, що виконуються батьками новонародженим дітям до 5-6 років; 2) твори, які поширені серед дітей, коли ті є безпосередніми суб'єктами створення.

Згідно з цим поділом виділяють такі жанри дитячої фольклористики:

- колискові пісні;
- твори дорослих для дітей – забавлянки;
- дражнилки;
- календарно-обрядові пісні (колядки, щедрівки, посівалки тощо);

- загадки;
- скоромовки;
- казки та власне дитячі казки;
- лічилки;
- дитячі ігри;
- звертання до дощичка, сонця, веселки тощо.

Пропонуємо проаналізувати найбільш популярні жанри дитячої фольклористики: колискові пісні, щедрівки, колядки, дражнилки, забавлянки.

Коліскові пісні – ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колискою дитини для того, щоб її приспати. Це один з найпопулярніших жанрів дитячого фольклору. Колісання дитини має важливе значення в перші роки життя. Завдяки виконанню цих пісень дитина запам'ятовувала голос матері та краще засинала. Українські колискові пісні мають свої особливості. Вони славляться образністю та подеколи містичністю.

Коліскові пісні мають особливу манеру виконання. Їх співають з ніжністю, безпосередністю, простотою. Цей жанр дитячої фольклористики виконується безпосередньо для дитини, без стороннього слухача. Основна функція колискових пісень – заспокоїти дитину, закликати сон та виразити свої переживання. Через це колискові пісні дають багато місця для імпровізації. Коліскові пісні виконуються в одноманітному ритмі, який створюється за допомогою певних прийомів. Наприклад, за допомогою повторів цілих рядків.

*Котикку сіренький,
Котикку біленький,
Котку волохатий,
Не ходи по хаті,
Не ходи по хаті,
Не буди дитяти.*

Колядки й щедрівки належать до зимового циклу календарно-обрядової творчості. Композиція колядок доволі проста, вони складаються із заспіву, основного тексту, приспіву та поколяді. Твори цього жанру виконуються групою колядників, які переодягаються в різних героїв. Оскільки обряд колядування приурочений до Різдва Христового і в колядках наявні біблійні мотиви, то ці твори виконуються урочисто та святково.

Щедрування – це давній новорічний звичай, під час якого групи щедрувальників ходять по домівках, славлять господарів. Усе дійство супроводжується танцями, музикою. На відміну від колядок, які не мають усталених повторюваних фраз, у щедрівках повторюються одні й ті ж рядки: «Щедрий вечір, добрий вечір, добрим людям на весь вечір».

*Ой сивая тая зозуленька.
Щедрий вечір, добрий вечір,*

*Добрим людям на здоров'я!
Усі сади та і облітала,
Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!*

Серед дитячої фольклористики є місце не тільки позитивним та добрим пісням, а й виходу негативних емоцій у вигляді дражнилки. Вони висловлюють негативний погляд дітей на навколишній світ. Основна функція фольклорної дражнилки – поставити на місце кривдника, особу, до якої дитина відчуває неприязнь. Для таких творів дитячої фольклористики характерні приспівування імен тих, на кого спрямований текст. Для того, щоб дражнилка виконувала свою функцію необхідне докучливе повторення одних і тих же рядків. У таких творах використовується звукові, смислові та образні повтори, які спрямовані на дитину, котру дратують. Дражнилки характеризуються емоційністю та образністю.

*Ой Микито, Микито,
Вигнав воли на жито,
А сам пішов до хати
Вареники влітати.*

Забавлянки – це один з видів спілкування дорослих з дітьми. Зазвичай вони представлені як короткі пісеньки або віршики, поєднані з певними рухами, мета яких підтримати гарний настрій дитини та зміцнити її фізично. Забавлянки підходять для дітей різного віку, але необхідно враховувати, чи вік дитини дозволяє сприймати зміст. Мета забавлянок – не лише розважити дитину, а й розвивати її мову. Виконання забавлянок відбувається у вигляді діалогу матері та дитини. Зазвичай ці твори дитячої фольклористики спрямовані до оточуючого світу – село, місто, хата, подвір'я, родина. Головні характеристики забавлянок: 1) невеликий розмір; 2) динамічність; 3) поєднання звуків рідної мови, інтонацій і рухів; 4) багаторазове повторення всього твору або його окремих частин; 5) діалогічність; 6) імпровізаційна можливість; 7) емоційність.

Висновки та подальші перспективи. Науковці визначають різні підходи до класифікації жанрів дитячої фольклористики. Існує підхід, що до дитячого фольклору належать тільки твори створені власне дітьми. Інший погляд на типологізацію вказує на те, що до дитячого фольклору слід зараховувати й твори, створені дорослими для дітей.

До найпопулярніших творів дитячої фольклористики належать: колискові пісні, колядки, щедрівки, забавлянки, дражнилки. Кожен із цих жанрів має свої особливості виконання. Наприклад, колискові пісні відомі образністю та ніжністю виконання, вони виконуються безпосередньо для дитини, без додаткових слухачів.

Список літератури:

1. Аникин В. П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор / В. П. Аникин. – Москва: Просвещение, 1957. – 122 с.
2. Іваницький А. І. Український музичний фольклор: підручник / А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 320 с.
3. Капица О. Н. Детский фольклор: Песни, потешки, дразнилки, сказки, игры. Изучение, собиране, обзор материала. – Санкт-Петербург: Прибой, 1928. – 222 с.
4. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість: підручник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – Київ: Знання-Прес, 2005. – 591 с.
5. Лозко Г. Українське народознавство: довідник / Г. Лозко. – Київ: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.

6. Марчун О. В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посібник / О. В. Марчун. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – Ч. 1. – 201 с.
7. Полковенко Т. В. Джерела української етнопедагогіки: дитячий фольклор // Персонал. 2007. № 11.

Шевченко В.В., Добронравова С.А., Семенова Е.А.

Київський національний університет культури і мистецтв

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛНЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА

Аннотация

Статья посвящена определению особенностей произведений детского фольклора. Описаны подходы к классификации произведений детской фольклористики. Определены основные характеристики самых популярных жанров, среди которых колыбельные песни, колядки, дразнилки, потешки. В статье указана специфика выполнения некоторых произведений детской фольклористики.

Ключевые слова: детский фольклор, фольклористика, колыбельные песни, колядки, дразнилки, потешки.

Shevchenko V.V., Dobronravova S.A., Semenova E.A.

Kyiv National University of Culture and Arts

FEATURES OF PERFORMING CHILDREN'S FOLKLORE WORKS

Summary

The article is devoted to the definition of peculiarities of works of children's folklore. Approaches to the classification of works of children's folklore were described. The main characteristics of the most popular genres, among them lullaby songs, carols, shchedrovki, teasers, funny are determined. The specifics of the performance of some works of children's folklore were described in the article.

Keywords: children's folklore, folklore, lullabies, carols, shchedrivki, teasers, funny.